

O ZÁSADÁCH STAROSTLIVOSTI O LESY V ÚZEMIACH EURÓPSKEHO VÝZNAMU

Katarína Sujová • Valéria Longauerová

Sujová, K., Longauerová, V.: On the principles of forest care in territories of European importance. APOL, 2022, vol. 3, no. 2, p. 146–149.

Abstract: In March 2022, the Ministry of the Environment of the Slovak Republic approved the Principles for the Care of Habitats of European Importance and Habitats of Species of European Importance in Territories of European Importance. The principles defined for 21 types of forest biotopes and the species bound to them are important for forest management. Due to the ambiguous definition of the principles, it is not possible to estimate their impact on management.

Key words: principles of care; forest biotope; biotope management; nature protection documentation

Úvod

V roku 2020 nadobudla účinnosť novela zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny (ďalej len „zákon“), ktorá priniesla významné zmeny k regulácii lesníckych činností po kalamitách v chránených územiach. Túto časť novely vnímala lesnícka verejnosť najintenzívnejšie. Novela priniesla aj iné zmeny v zákone a jednou z novinek je nový typ dokumentu starostlivosti o osobitne chránené časti prírody a krajiny a to zásady starostlivosti o biotopy európskeho významu a biotopy druhov európskeho významu v územiach európskeho významu (ďalej len „zásady starostlivosti“). Zásady starostlivosti obstaralo a schválilo Ministerstvo životného prostredia SR v marci 2022.

Záväznosť zásad starostlivosti pre obhospodarovateľov

Zákon ustanovuje, že dokumentácia ochrany prírody a krajiny je podkladom na vypracovanie územnoplánovacej dokumentácie, dokumentov, plánov alebo projektov podľa § 9 ods. 1 a na činnosť a rozhodovanie orgánov ochrany prírody (§ 54 ods. 23 zákona). Medzi dokumentáciu patria aj dokumenty starostlivosti o osobitne chránené časti prírody a krajiny (§ 54 ods. 2 písm. b) zákona) a medzi dokumenty patria aj zásady starostlivosti (§ 54 ods. 4 b) zákona). Z uvedeného vyplýva, že zásady starostlivosti nie sú priamo záväzné pre obhospodarovateľov.

Zásady starostlivosti majú byť podkladom na vypracovanie programu starostlivosti o lesy (§ 9 ods. 1 písm. m) v nadväznosti na § 54 ods. 23 zákona; ďalej len „PSL“). Súčasne majú byť podkladom na činnosť orgánu ochrany prírody, čiže aj na vydanie záväzného stanoviska ku schvaľovaniu PSL, pričom orgán štátnej správy lesného hospodárstva je obsahom záväzného stanoviska orgánu ochrany prírody viazaný (§ 9 ods. 1 písm. m), ods. 3, ods. 4 v nadväznosti na § 54 ods. 23 zákona).

Zásady starostlivosti majú byť podkladom aj pre rozhodovanie orgánov ochrany prírody, napríklad pre rozhodovanie o povolení výnimky alebo o vydaní súhlasu v konaniach podľa ustanovení o územnej ochrane (§ 13 až § 16 zákona). Konania sa môžu týkať vysádzania a pestovania nepôvodných druhov rastlín, používania iných spôsobov hospodárenia v lesoch ako prírode blízke hospodárenie, výstavby lesných ciest a zväznic, oplocovania pozemkov, aplikácie chemických látok (napr. pesticídov) a hnojív, náhodnej ťažby. Zásady sú nadefinované pre každú z týchto ochranou prírody regulovaných činností, aj keď nie v každom type lesného biotopu ani biotopu druhu.

Zásady starostlivosti sa neuplatňujú vo vzťahu k územiám európskeho významu, pre ktoré bol schválený program starostlivosti. Tam sa rovnakým spôsobom ako zásady starostlivosti uplatňuje program starostlivosti, ktorý je tiež dokumentáciou ochrany prírody a krajiny.

Z úvodných kapitol zásad vyplýva, že zásady sa budú využívať aj pri schvaľovaní rôznych žiadostí a projektov. Pre schválenie sa bude vyžadovať ich súlad so zásadami.

Obsah zásad starostlivosti

Zásady starostlivosti sú v podstate zoznam regulatív, či pravidiel, ktoré pomenúvajú nežiaduce hospodárske činnosti, resp. z možných spôsobov hospodárenia vyberajú tie, ktoré je možné v územiach uplatniť. V zásadách starostlivosti sú spracované všetky biotopy a druhy európskeho významu. Pre hospodárenie v lesoch sú dôležité zásady, ktoré sú spracované pre lesné biotopy, a súčasne zásady spracované pre druhy európskeho významu, ktoré sú viazané na tieto lesné typy biotopov. Schválené zásady pre každý typ lesného biotopu sú rozdelené do troch častí: všeobecné zásady, zásady v oblasti výchovy porastov a zásady pri manažmentových a obnovných zásahoch.

Zásady starostlivosti sumarizujú názory Ministerstva životného prostredia SR na spôsob vykonávania ochrany prírody v lesoch Slovenska, čiže akými spôsobmi je možné dosiahnuť a udržať priaznivý stav biotopov a druhov európskeho významu. Napríklad v 15 typoch lesných biotopov¹ z celkového počtu 21 je uvedená zásada: „V lesnom biotope sa neaplikujú chemické prípravky ani patogénne organizmy.“ alebo pre 12 typov lesných biotopov² je uvedené „Ponecháva sa všetok objem odumretého dreva na ploche biotopu.“ Uvedené príklady sú jednoznačné, no sú aj menej konkrétne nadefinované zásady, napr. pre 6 biotopov³ je zadefinované: „Uplatňovať špecifické prírode blízke obhospodarovanie lesa s prispôbením k danému lesnému biotopu a lokálnym špecifikám, zohľadnením požiadaviek ochrany prírody.“, čiže zásada ešte len bude nadefinovaná ochranou prírody.

¹ Biotop Ls1.1 Vrbovo-topoľové nížinné lužné lesy, Ls1.3 Jaseňovo-jelšové podhorské lužné lesy a Ls1.4 Horské jelšové lužné lesy (* 91E0); biotop Ls1.2 Dubovo-brestovo-jaseňové nížinné lužné lesy (91F0); biotop Ls2.2 Dubovo-hrabové lesy panónske (* 91G0); biotop Ls2.3.1 Dubovo-hrabové lesy lipové (9170); biotop Ls2.3.3 Dubovo-hrabové lesy lipové (9410); biotop Ls2.3.3 Dubovo-hrabové lesy lipové (9410); biotop Ls3.1 Teplomilné submediteránne dubové lesy (* 91H0); biotop Ls3.2 Teplomilné ponticko-panónske dubové lesy na spraši a piesku, Ls3.3 Dubové nátržníkové lesy (* 91I0); biotop Ls3.4 Dubovo-cerové lesy (91M0); biotop Ls3.5.2 Sucho a kyslomilné dubové lesy (* 91I0); biotop Ls3.6 Vlhko a kyslomilné brezovo-dubové lesy (9190); biotop Ls6.2 Reliktné vápnomilné borovicové a smrekovcové lesy (91Q0); Ls6.4 Lišajníkové borovicové lesy (91T0); biotop Ls7. 1 Rašeliniskové brezové lesíky, Ls7.2 Rašeliniskové borovicové lesy, Ls7.3 Rašeliniskové smrekové lesy (* 91D0); biotop Ls9.1 Smrekové lesy čučoriedkové, Ls9.2 Smrekové lesy vysokobylinné, Ls9.3 Podmáčané smrekové lesy (9410); biotop Ls9.4 Smrekovcovo-limbové lesy (9420).

² Biotop Ls3.5.2 Sucho a kyslomilné dubové lesy (* 91I0); biotop Ls1.2 Dubovo-brestovo-jaseňové nížinné lužné lesy (91F0); biotop Ls3.1 Teplomilné submediteránne dubové lesy (* 91H0); biotop Ls3.5.2 Sucho a kyslomilné dubové lesy (* 91I0); biotop Ls3.6 Vlhko a kyslomilné brezovo-dubové lesy (9190); biotop Ls4 Lipovo-javorové sutinové lesy (* 9180); biotop Ls5.3 Javorovo-bukové horské lesy (9140); biotop Ls6.2 Reliktné vápnomilné borovicové a smrekovcové lesy (91Q0); biotop Ls6.4 Lišajníkové borovicové lesy (91T0); biotop Ls7. 1 Rašeliniskové brezové lesíky, Ls7.2 Rašeliniskové borovicové lesy, Ls7.3 Rašeliniskové smrekové lesy (* 91D0); biotop Ls9.1 Smrekové lesy čučoriedkové, Ls9.2 Smrekové lesy vysokobylinné, Ls9.3 Podmáčané smrekové lesy (9410); biotop Ls10 Panónske topoľové lesy s borievkou (* 91N0).

³ Biotop Ls2.2 Dubovo-hrabové lesy panónske (* 91G0); biotop Ls3.2 Teplomilné ponticko-panónske dubové lesy na spraši a piesku, Ls3.3 Dubové nátržníkové lesy (* 91I0); biotop Ls3.4 Dubovo-cerové lesy (91M0); biotop Ls5.1 Bukové a jedlovo-bukové kvetnaté lesy (9130); biotop Ls5.2 Kyslomilné bukové lesy (9110); biotop Ls5.4 Vápnomilné bukové lesy (9150).

Veľa zásad sa v texte pri jednotlivých typoch biotopov opakuje. To je logické, keďže vykonávané lesnícke činnosti sú v rôznych biotopoch v podstate rovnaké. Väčšina zásad je všeobecne formulovaná. Dá sa predpokladať, že všeobecné formulácie, bez potrebnej kvalitatívnej špecifikácie a kvantifikácie, budú v praxi prinášať nedorozumenia. Ako príklad je možné uviesť zásadu zadanú pre 5 typov lesných biotopov⁴: „Zamedziť homogenizovanie už diferencovanej porastovej štruktúry nevhodnými (často bežnými) lesohospodárskymi postupmi. Za účelom budovania alebo udržania vhodnej porastovej štruktúry, vrátane priestorovej textúry porastov, ktorá zvýrazňuje mozaiku rozmiestnenia vývojových štádií a fáz, resp. stanovených rastových fáz pri ich hospodárskom využívaní, v širšom plošnom rozsahu, sa aplikujú jemnejšie ťažbové zásahy oproti bežnému obhospodarovaniu“. Text zásad starostlivosti bližšie nevysvetľuje aké veľké môžu byť plochy v mozaike, aby bol porast už považovaný za diferencovaný. Nikde sa nedefinuje, ktoré bežné lesohospodárske postupy sú nevhodné. Alebo pre biotop druhu *Adenophora liliifolia* (zvonovec ľaliolistý) je zadaná zásada: „V hustejších lesných porastoch (bučiny) je potrebné realizovať primerané presvetľovanie, ktoré zlepší stav biotopu druhu (v mladých hustých častiach porastov prerezávky a prebierky, v starých porastoch max. účelový výber). Obnovu lesných porastov v hospodárskych lesoch realizovať výberkovým alebo účelovým spôsobom (jednotlivý výber), v ochranných lesoch s optimálnym zakmenením preferovať bezzásah. Opatrenia realizovať v zimnom období.“. Bez dobrej znalosti biotopu tohto druhu môže obhospodarovateľ len ťažko určiť čo je to „hustejší lesný porast“, čo „primerané presvetľovanie“, aké zakmenenie je optimálne, a tam potom preferovať bezzásah. No nie je jasná ani alternatíva k bezzásahu, ak by sa obhospodarovateľ chcel rozhodovať.

V úvodných kapitolách zásad starostlivosti je vo vzťahu k lesom uvedené: „V prípade lesných biotopov boli stanovené limity využívania, pri aplikácii ktorých by sa nemal stav lesného biotopu zhoršovať, ak zároveň bude existovať dostatočne rozsiahla sieť území s výskytom daného lesného biotopu, umožňujúca nerušený priebeh prirodzených procesov. Pri prekročení limitov, pravdepodobne dôjde k poškodzovaniu, resp. ničeniu lesného biotopu“. Autori pripúšťajú podmieňovacím tvarom viet aj možnosť neúspechu, či neúčinnosti navrhnutých zásad. Je na škodu veci, že nie je uvedené, aký konkrétny výsledok sa uplatnením jednotlivých zásad očakáva, čo sa zlepší, v akom časovom horizonte, aby bolo možné účinnosť zásad aj vyhodnotiť a v prípade neúčinnosti, či dokonca škodlivosti ich modifikovať alebo od niektorých úplne upustiť.

Záver

Vzhľadom na nejednoznačné zadané väčšiny schválených zásad je ich vplyv na hospodárenie v lesoch ťažké odhadnúť a vôbec nie je možné ich vplyv kvantifikovať.

Podakovanie: Práca vznikla vďaka finančnej podpore v rámci projektu “PROMOLES“ - projekt financovaný z rozpočtovej kapitoly MPRV SR (prvok 08V0301) a vďaka podpore v rámci Operačného programu Integrovaná infraštruktúra pre projekt: Centrum excelentnosti lesnícko-drevárskeho komplexu LignoSilva; (kód ITMS: 313011S735), spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

⁴ Biotop Ls3.2 Teplomilné ponticko-panónske dubové lesy na spraši a piesku, Ls3.3 Dubové nátržníkové lesy (* 9110); biotop Ls3.4 Dubovo-cerové lesy (91M0); biotop Ls5.1 Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy (9130); biotop Ls5.2 Kyslomilné bukové lesy (9110); biotop Ls5.4 Vápnomilné bukové lesy (9150).

Použitá a odporúčaná literatúra

Mútňanová, M., Ambros, M., Apfel, E., Apfelová, M., Bies, B., Černecký, J., Findo, S., Galvánková, J., Gubková, M., Hajdú, J., Havranová, I., Kadlečík, J., Kaňuch, P., Krištín, A., Lešová, A., Mičko, H., Olšovský, T., Potocký, P., Saxa, A., Skuban, M., Šácha, D., Ulrych, L., Valachovič, D., Vongrej, V., Višňovská, Z., 2022: Zásady starostlivosti o biotopy európskeho významu a biotopy druhov európskeho významu v územiach európskeho významu. [cit. 2022-08-31], 192 p. Dostupné na: <https://www.minzp.sk/files/sekcia-ochranyprrodyakrajiny/natura2000/zasady-starostlivosti-2022.pdf>

Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny

Zákon č. 356/2019 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

Adresa:

Mgr. Katarína Sujová, PhD., Ing. Valéria Longauerová, PhD.

Národné lesnícke centrum, T. G. Masaryka 2175/22, SK – 960 01 Zvolen, e-mail: katarina.sujova@nlcsk.org; valeria.longauerova@nlcsk.org